

ВІДГУК

офіційного опонента

**доктора економічних наук, доцента Гальчинської Юлії Миколаївни
на дисертаційну роботу Семчук Ірини Антонівни
на тему «Формування маркетингової політики сільськогосподарських
підприємств з виробництва біопалива», подану на здобуття наукового
ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю
08.00.04 – економіка та управління підприємствами
(за видами економічної діяльності)**

1. Актуальність теми дисертаційної роботи

В Україні рівень енергомісткості виробництва у сільському господарстві значно перевищує рівень витрат на паливно-енергетичні ресурси у порівнянні із зарубіжними країнами. Підвищення частки енергетичної складової у собівартості продукції на сьогоднішній день є критичним фактором для життєздатності багатьох сільськогосподарських підприємств. Водночас, висока енергомісткість виробництва свідчить про наявність значного потенціалу підвищення енергоефективності й конкурентоспроможності української продукції. Використання відновлюваних енергетичних джерел енергії призводить до зменшення негативного впливу на навколишнє природне середовище, що підтверджується політикою багатьох країн, які спрямували свій курс на підвищення частки відновлюваної енергетики й створення високоефективної, надійної та диверсифікованої енергетичної системи.

Аграрна сфера України характеризується значним потенціалом сировинної бази, потрібної для виробництва біоенергії. З екологічної точки зору це призведе до зменшення викидів парникових газів, зумовить підвищення рівня родючості ґрунтів і покращення якості води, а також сприятиме поступовому відродженню біорізноманіття. Розвиток біоенергетичного сектору в країні має відбуватись послідовно й науково обґрунтовано з урахуванням можливого впливу на довкілля та національну економіку. Відтак, аналіз маркетингових можливостей сільськогосподарських підприємств у збільшенні обсягів вирощування біомаси енергетичних культур для подальшої комплексної переробки й отримання біологічних палив, зокрема біодизелю, слід проводити з урахуванням реальної ситуації як з існуючими потребами у продуктах харчування, так і з наявними джерелами забезпечення традиційними енергетичними ресурсами.

Зазначене характеризує стан сільськогосподарських підприємств, що спеціалізуються на виробництві біопалив. Проблема полягає у дисфункціональності ринку біопалив, що викликано неефективною регулятивною політикою, недосконалістю загалом ринкового середовища в Україні. Разом з тим, залишаються не розробленими основні управлінські схеми ефективного ведення бізнесу, що актуалізує дослідження, серед них і питання маркетингу даної групи підприємств.

2. Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами

Наукова важливість теми підтверджується зв'язком дисертаційного дослідження з тематикою наукових розробок Вінницького національного аграрного університету за темою: «Розробка новітньої концепції використання відходів сільського господарства для забезпечення енергетичної автономії аграрних підприємств» (2019-2021 рр., 011U100786) в межах якої в межах якої визначено потенціал використання відходів сільського господарства для забезпечення енергетичної автономії аграрних підприємств Вінницької області, а також проектування ланцюга створення вартості при виробництві біопалив з олійних культур.

3. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих в дисертаційній роботі.

Наукові положення, висновки і рекомендації дисертантки мають належний ступінь достовірності та наукової обґрунтованості, що підкріплюється узагальненням і аналізом теоретико-практичного досвіду з питань формування маркетингової політики сільськогосподарських підприємств з виробництва біопалива, а також великого масиву статистичних матеріалів і інформаційних джерел. Автором дисертації чітко визначені і логічно сформовані мета та завдання наукового дослідження, що відзначається послідовністю викладеного матеріалу у розділах дисертаційної роботи.

Структура дисертаційного дослідження відтворює основні наукові положення дисертантки, висновки є переконуваними, як з наукової так із практичної точки зору. Сформульовані елементи наукової новизни відтворюють високий рівень теоретичного та практичного аспектів наукового дослідження.

Мета та завдання дисертаційного дослідження відповідають темі роботи та не суперечать висновкам, здійсненим у процесі дослідження. Дисертація характеризується змістовністю, логічністю та структурованістю викладення матеріалу.

Теоретичний базис дисертаційного дослідження сформувавши наукові праці провідних вітчизняних і іноземних вчених, що займалися проблематикою маркетингу сільськогосподарських підприємств з виробництва біопалива, визначенням його ролі й значення у відповідності реальним потребам.

Дисертанткою, із застосуванням теоретичних підходів до дослідження економічних процесів, в історично-логічній послідовності опрацьовано питання, щодо визначення сутності дефініцій «маркетинг», «аграрний маркетинг», «маркетинг сільськогосподарських підприємств», «маркетингова політика сільськогосподарських підприємств».

Варто також відзначити велике використання сукупності методів дослідження у даній роботі, а саме аналізу і синтезу, наукової абстракції, морфологічного аналізу, узагальнення, системного аналізу, стратегічного аналізу, теорії потенціалу, кореляційного аналізу, економіко-математичного моделювання, інтегральної та експертної оцінки, систематизації, групування та економіко-статистичні методи та ін.

Концептуалізація маркетингової політики сільськогосподарського підприємства з виробництва біопалива здійснювалася на основі теорії корпоративного управління та соціальної відповідальності, а також теоретичного підходу щодо формування ланцюгів створення вартості та ринкової взаємодії, соціальних мереж, маркетингового аналізу та ін. При обґрунтуванні авторського управлінського концепту було залучено також прикладну теорію стандартизації та відповідні методи (оцінки, зокрема атрибутивної та наслідкової, життєвого циклу), інноваційно-дифузійну теорію, концепцію загальної, вертикальної стандартизації та стандартизацію угод. Для аналізу ринку біопалива та потенціалу підприємств – об'єктів дослідження – використано методи SWOT, PESTEL (PEST), стратегічного аналізу, теорії потенціалу, апробовані методики анкетування, кореляційного аналізу, контент-аналізу та ін. Інформаційною основою дослідження стали літературні джерела, монографії та науково-аналітичні статті вітчизняних і зарубіжних вчених з відповідної проблематики, законодавчі та нормативні акти України у сфері досліджуваної економічної діяльності, офіційні матеріали відповідних міністерств та відомств, зокрема Державної служби статистики України, результати опитувань та інтерв'ювання економічних суб'єктів, спостереження, інформація, яка була отримана в результаті особистих контактів, інформаційні ресурси мережі Internet, первинна та вторинна наукова інформація підприємств – об'єктів дослідження, інші ресурси.

Достовірність одержаних результатів дослідження, висновків і рекомендацій, що містяться в дисертаційній роботі Семчук І.А. є достатньою. Наукова проблема, досліджена дисертанткою, ґрунтується на аналізі

законодавчих і нормативно-правових актів з діяльності сільськогосподарських підприємств на ринку біопалив, статистичних і аналітичних матеріалів міністерств та відомств України, Державної служби статистики України, статистичної та фінансової звітності учасників зернового ринку, наукових розробок, монографій та публікації вітчизняних і зарубіжних дослідників. Достовірність наукових висновків і рекомендацій підтверджена і їх практичним впровадженням у діяльність державних органів влади, сільськогосподарських підприємств різних організаційно-правових форм, а також публікацією матеріалів дослідження у фахових наукових виданнях, виступах на всеукраїнських та міжнародних науково-практичних конференціях. Висновки і пропозиції, які наведені у дисертаційному дослідженні повністю відповідають поставленій меті та завданням, розкривають суть даної роботи, яка має потрібну апробацію.

4. Наукова новизна і практична значимість одержаних результатів

Положення наукової новизни, сформульовані в дисертаційній роботі Семчук І.А. розкриваються оригінальністю наукових підходів до вирішення поставлених в процесі дослідження задач, що дає підстави зазначити про особистий внесок автора у вирішення важливої наукової проблеми щодо формування маркетингової політики сільськогосподарських підприємств з виробництва біопалива. До найбільш вагомих наукових положень, висновків і рекомендацій, які відзначаються новизною, науковою та практичною значущістю, варто віднести наступні положення:

Вагомим здобутком автора є розвинуті теоретичні підходи до моделювання реакції учасників ринку біопалива на рівень розвитку стандартів якості, де новим стало визначення бар'єрів розвитку даного ринку, оцінювання впливу життєвого циклу біопалива на довкілля та дослідження самих стандартів якості на біопаливо; зазначене дозволяє оцінити потенційний зв'язок між стандартизацією та обсягами продажів, а також взаємозв'язок між станом ринку та рівнем розвитку стандартів якості у формі етапів життєвого циклу (стор. 155-159).

Слід відзначити обґрунтований автором концептуальний базис щодо розробки теорії управління в частині методології інформаційного забезпечення та методів визначення потенціалу, обізнаності та сучасного стану використання відходів у галузі для забезпечення енергетичної автономії аграрних підприємств, що є основою для формування ефективної маркетингової політики організаційного рівня (стор. 127-130);

Заслуговує на увагу розроблена і обґрунтована ефективність моделі маркетингу репрезентативного сільськогосподарського підприємства з

виробництва біопалива, що ґрунтується на маркетинговій концепції доданої вартості та формуванні ланцюга створення вартості; зазначений підхід, на відміну від поширених процедур, дозволяє більшою мірою реалізувати потенціал маркетингової політики організаційного рівня з точки зору особливостей функціонування підприємств галузі (стор. 229-236);

Цікавим у науковому контексті вважаю умотивоване теоретичне підґрунтя щодо теоретико-методичного підходу до обґрунтування ефективності моделі маркетингу взаємодії сільськогосподарських підприємств з виробництва біопалива з біомаси на основі логістики; запропоноване є новим підходом до ідентифікації основних параметрів моделі, проблемних аспектів різних рівнів управління, змісту модельних характеристик за процесами, технологіями та видами сировини, що у сукупності підвищує результативність організаційного проектування даного бізнесу (стор. 186-192).

Практичний інтерес представляє запропонована автором економічна модель ефективності виробництва біодизеля і зв'язки між видами діяльності та окремими процедурами виробництва у ланцюгу створення вартості, що спрямовані на забезпечення відповідності продукції вимогам ринку; відповідно запропоноване групування характеристик видів діяльності при побудові модулів даної моделі дозволяє визначити найбільш витратні та енергоємні частини, полегшити збір та аналізування даних, а також, при дослідженні впливу різних вхідних змінних, забезпечує можливість використовувати різні сценарії для тестування та аналізу за різних конфігурацій моделі (стор. 164-171).

Заслужують на підтримку уточнені здобувачем наукові положення щодо теорії маркетингу в частині ідентифікації маркетингу сільськогосподарського підприємства, що відрізняється врахуванням особливостей аграрного бізнесу в Україні (структури землеробства, сприйняття продукції сільськогосподарського підприємства як недиференційованої, особливостей взаємовідносин виробництва і споживача, регуляторної політики та ін.) щодо обґрунтування тактики реалізації біопалива, а також планування виробництва, його інтегрування до сукупного маркетингового процесу, формування маркетингової політики підприємств за умов розвитку даного ринку (стор. 133-140).

Оригінальною є імітаційна модель формування потоку сировини із сої та ріпаку в ланцюгу створення вартості біодизеля; зазначене відрізняється тим, що орієнтоване на багатоваріантне моделювання різних видів діяльності та змінних даних ланцюга створення вартості біодизеля, а також можливістю врахування множини перспектив майбутніх змін, зокрема збільшення кількості видів діяльності, часткових видів діяльності та вхідних даних, таких як виробництво побічних продуктів (стор. 200-210).

Актуальним є запропоновані автором науково-прикладні рекомендації для вирішення завдання щодо формування виробництва біопалива на основі інтеграції внутрішнього маркетингу та маркетингу взаємодії сільськогосподарських підприємств з урахуванням системних зв'язків ланцюга створення вартості в умовах розвитку даного ринку в Україні (стор. 81-88).

Результати, отримані в дисертаційній роботі, впроваджені в практичну діяльність Департаменту агропромислового розвитку, екології та природних ресурсів Вінницької ОДА (довідка 01-01-27/4312 від 22.06.2020 р.); ТОВ «Великокісницьке» (довідка №563 від 15.05.2020 р.), ТОВ «Селищанське» (довідка №271 від 10.09.2020 р.), ДП «ДГ «Озерна» ІБКІЦБ НААН» (довідка №735 від 25.01.2021 р.), ДП «ДГ «Корделівське» ІК НААН» (довідка №535 від 16.04.2020 р.), ФГ «Пляхівське» (довідка №297 від 23.07.2020 р.).

Основні наукові результати за темою дисертації використовуються також у навчальному процесі Вінницького національного аграрного університету при викладанні дисципліни «Біопалива: ефективність виробництва та споживання в АПК України» та «Регіональна економіка» (довідка №01.1-59-114 від 10.02.2021 р.).

З огляду на значимість для науки і практики отриманих автором результатів, дисертаційну роботу слід віднести до дослідження, яке вирішує актуальну проблему щодо удосконалення маркетингової діяльності сільськогосподарських підприємств з виробництва біопалива.

5. Відповідність опублікованих праць автора змісту дисертації

Основні положення та результати наукових досліджень, виконаних Семчук І.А. і покладених в основу дисертаційної роботи, апробовані та схвалені на всеукраїнських і міжнародних науково-практичних конференціях, семінарах, форумах. Провідні наукові ідеї, постулати та здобутки дисертації, запропоновані висновки і пропозиції, належать особисто автору.

За результатами та висновками дисертаційного дослідження автором опубліковано 15 наукових праць, з яких 2 колективні монографії, 1 стаття у наукових періодичних виданнях інших держав, включених до міжнародних наукометричних баз (Scopus), 5 статей у наукових фахових виданнях, включених до міжнародних наукометричних баз даних, 4 публікації у наукових фахових виданнях України, 3 - матеріали наукових конференцій. В опублікованих працях здобувача повно відображено сутність отриманих результатів виконаного дослідження та їх наукова новизна. Опубліковані автором статті в повній мірі відображають наукову новизну результатів дисертаційного дослідження та їх сутність, а результати дослідження доповідались і отримали позитивну оцінку на міжнародних та всеукраїнських

науково-практичних конференціях та семінарах. Таким чином, можна стверджувати, що наукові положення дисертації здобули належну та достатню апробацію результатів дисертаційної роботи.

6. Оцінка викладення й оформлення дисертації

Дисертаційна робота виконана згідно вимогам МОН України, за своєю структурою логічно побудована та відповідає змісту, складається з вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Робота містить 41 таблицю, 35 рисунки, та 15 додатків на 20 сторінках. Список використаних джерел налічує 332 найменування.

Дисертація виконана українською мовою, оформлена у повній відповідності з вимогами, є завершеною науково-дослідною роботою, виконана на високому науково-теоретичному рівні, відзначається логічністю побудови, завершеністю, обґрунтованістю наукових положень та висновків, науковим стилем подачі матеріалу, містить достатню кількість таблиць, схем, рисунків, які подаються як в основній частині дисертації, так і винесені у додатки.

Зміст автореферату достатньо повно розкриває основні положення дисертаційної роботи, отримані автором нові наукові результати, висновки та рекомендації, є ідентичними з основними положеннями дисертації. Автореферат оформлений згідно з вимогами та у стислій формі передає основні положення дисертації і не містить інформації, яка не була розглянута в роботі.

7. Дискусійні положення та зауваження до дисертаційної роботи.

Відзначаючи належний теоретико-методологічний рівень дисертації, позитивно оцінюючи наукове і практичне значення її результатів, вважаємо за доцільне вказати на окремі дискусійні положення, зауваження, що мають місце у роботі:

1. Дисертаційну роботу варто було б підсилити вивченням передового зарубіжного досвіду впровадження маркетингових заходів на ринку біопалива. Такий досвід надзвичайно важливий в контексті посилення глобалізаційних процесів та розвитку аграрного бізнесу в Україні.

2. Розроблена автором модель реакції учасників ринку біопалива на рівень розвитку стандартів якості потребує більш системного пояснення в сукупності з ефективною маркетинговою діяльністю сільськогосподарських підприємств з виробництва біопалива.

3. В роботі невизначеною залишилася роль держави у сприянні запропонованої маркетингової політики, вважаємо, що це є важливим фактором для розвитку біоенергетичного сектора економіки України.

4. На нашу думку, в дисертаційному дослідженні доцільно було б здійснити аналіз ефективності виробництва біодизеля II покоління в умовах діяльності вітчизняних сільськогосподарських підприємств.

5. Потребують корегування окремі формулювання наукової новизни, слід посилити в напрямку зміщення акцентів на приріст наукових знань, а також частина висновків у дисертаційній роботі потребує редакційного доопрацювання.

6. Автору необхідно було визначити рівні відповідальності й обумовити підходи до гарантування безпечності виробництва і споживання біодизеля для підприємств-партнерів, а також визначити роль виробників біодизеля у контексті соціальної відповідальності аграрного бізнесу.

7. Вважаю, що було б логічним у дисертаційному дослідженні деталізовано висвітлити підходи щодо запровадження процесу екологізації виробництва біодизелю на підприємствах.

Проте висловлені дискусійні положення та зауваження не знижують важливості проведеного автором дослідження і не впливають на загальну позитивну оцінку роботи.

8. Загальна оцінка дисертаційної роботи та її відповідність встановленим вимогам МОН України.

Дисертаційна робота Семчук І.А. на тему «Формування маркетингової політики сільськогосподарських підприємств з виробництва біопалива» є цілісною, самостійною, завершеною, кваліфікованою науковою працею, в якій забезпечується розв'язання важливої наукової проблеми пов'язаної з удосконаленням маркетингової діяльності сільськогосподарських підприємств з виробництва біопалива.

Вивчення змісту дисертаційної роботи Семчук І.А. дозволяє зробити наступний висновок: дисертаційна робота на тему «Формування маркетингової політики сільськогосподарських підприємств з виробництва біопалива» є самостійним, повністю завершеним науковим дослідженням, яке визначається суттєвою науковою новизною і практичною цінністю. Отримані нові науково обґрунтовані теоретичні та практичні результати, які у сукупності розв'язують важливе наукове завдання, щодо удосконалення удосконаленням маркетингової діяльності сільськогосподарських підприємств з виробництва біопалива.

Тема дисертаційного дослідження є актуальною, а її зміст відповідає паспорту спеціальності 08.00.04 – економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності), а її автор Семчук Ірина Антонівна, заслуговує присудження наукового ступеня кандидата економічних наук із зазначеної спеціальності.

За рівнем наукової новизни та практичної цінності, ступенем апробації і відображення в наукових працях, дисертаційна робота на тему «Формування маркетингової політики сільськогосподарських підприємств з виробництва біопалива» Семчук І.А. відповідає вимогам пунктів 9, 11, 12, 13, 14 «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України № 567 від 24 липня 2013 року зі змінами і доповненнями, внесеними Постановою Кабінету Міністрів України № 656 від 19 серпня 2015 року, №1156 від 30.12.2015 року.

Зауваження, що наведені у відгуку, не зменшують науково-теоретичну, методичну та практичну цінність дисертаційної роботи.

Офіційний опонент:

доктор економічних наук, доцент,
доцент кафедри маркетингу
та міжнародної торгівлі
Національного університету біоресурсів
і природокористування України

Ю. М. Гальчинська

Підпис доцента Гальчинської Ю.М.
засвідчую:
начальник відділу кадрів
Національного університету біоресурсів
і природокористування України

М.В. Михайліченко